Detekce biomarkerů z omics experimentů

- Mgr. Eva Budinská, PhD
- RECETOX
- budinska@recetox.muni.cz

- Podzim 2023

Jak se hledá potenciální biomarker v omics datech

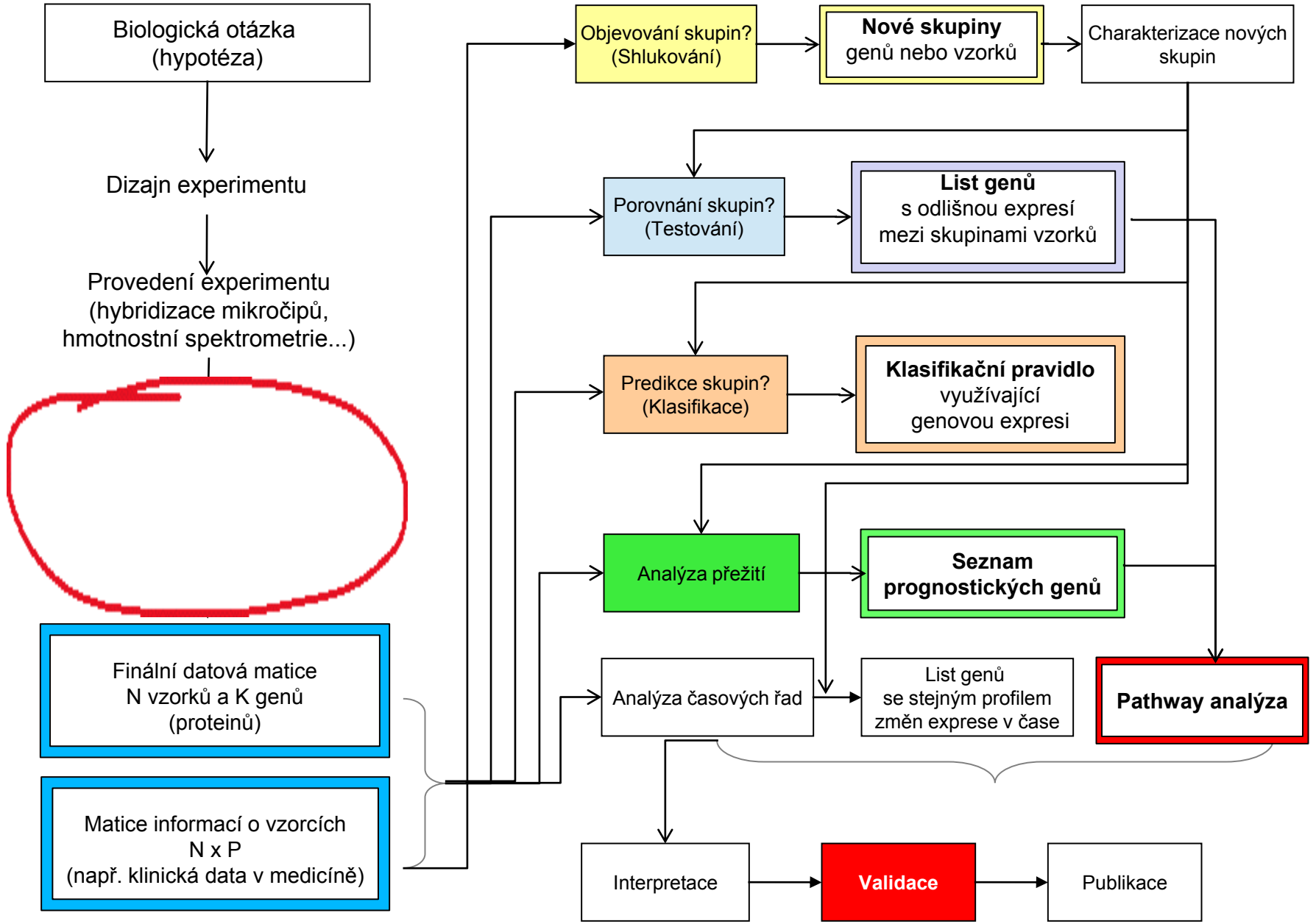

Jak asi probíhá předzpracování dat?

Vzorky a jejich příprava

Mikročip

Sekvenace

Hmotnostní spektrometrie

data

STATISTICKÁ ANALÝZA A DATA MINING

Jak vypadají data z přístroje - cvičení

Interaktivní osnova (muni.cz)

Příklad postupu bioinformatickéh o zpracování dat ze sekvenování nové generace

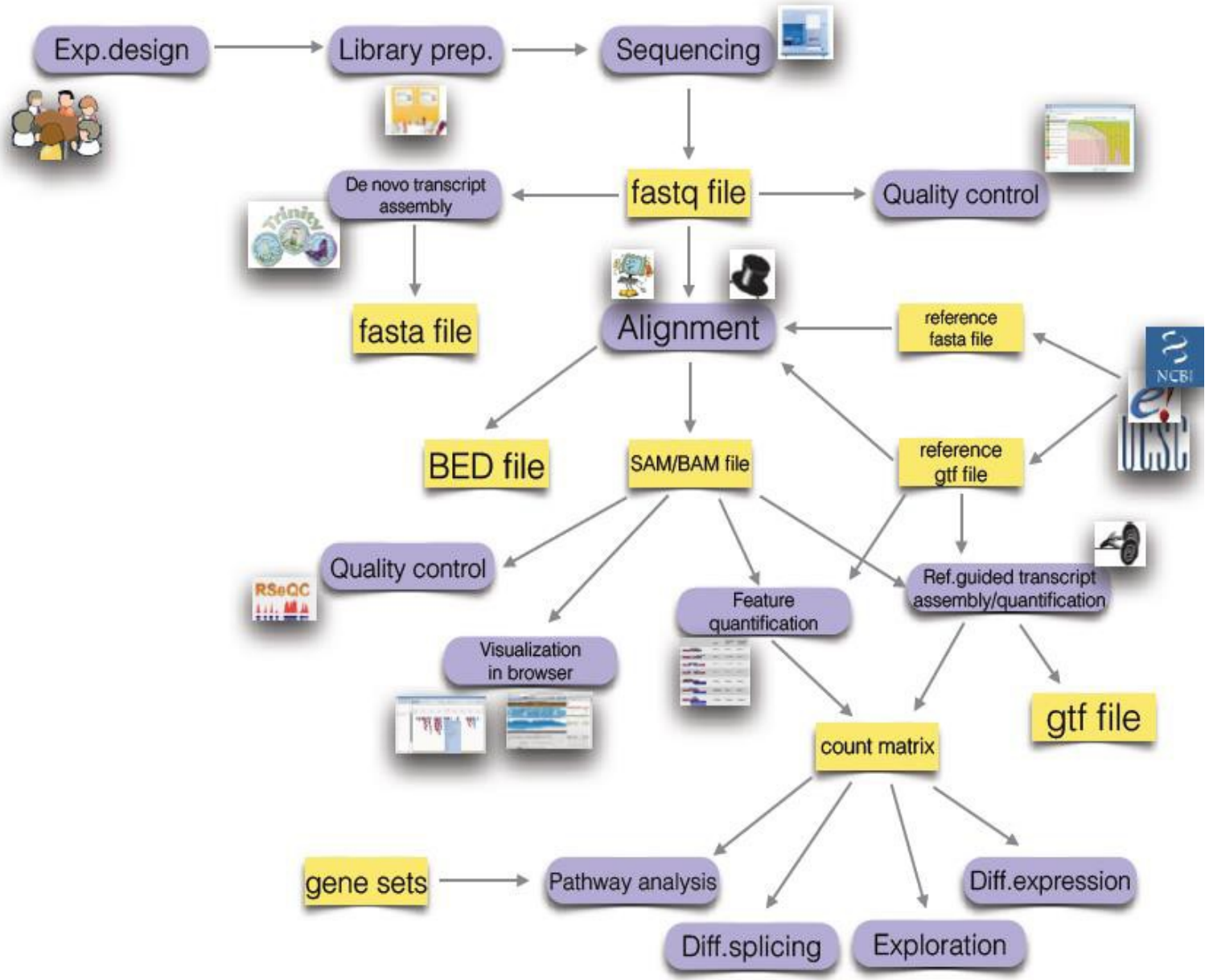

Co obsahuje finální datový soubor s molekulárními daty?

Vzorky a jejich příprava

Mikročip

Sekvenace

Hmotnostní spektrometrie

BIOINFORMATICKÉ ZPRACOVÁNÍ

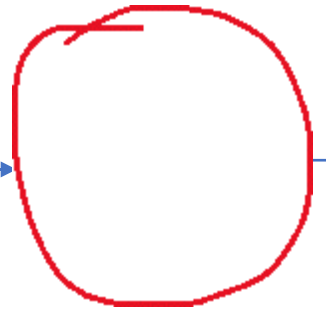

STATISTICKÁ ANALÝZA A DATA MINING

Co obsahuje finální datový soubor s molekulárními daty? - cvičení

Interaktivní osnova (muni.cz)

Jak se hledá potenciální biomarker v omics datech

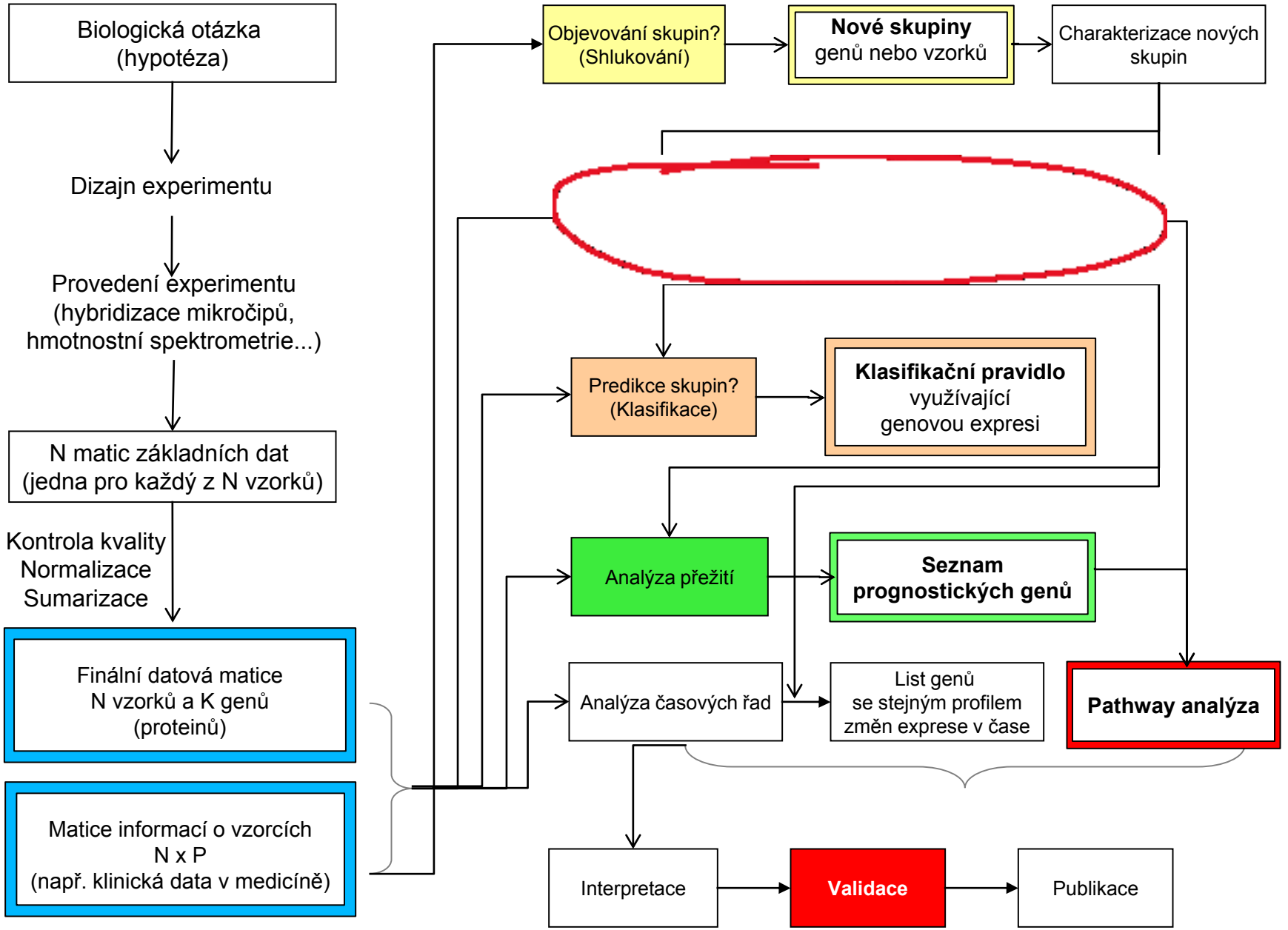

Hledání rozdílů mezi skupinami

Odpovídáme na otázku:

jaký je rozdíl v přítomných genech/metabolitech/proteinech mezi dvěma nebo více skupinami

Příklady porovnáván í skupin

- nemocní vs. zdraví pacienti
- pacienti před vs. po terapii
- pacienti v čase diagnózy a v čase relapsu
- bakterie v aerobním vs. anaerobním prostředí
- druh 1 vs. druh 2
- porovnáváme podtypy onemocnění

Příklad na mikročipu

Skupina A. Zdravá tkáň

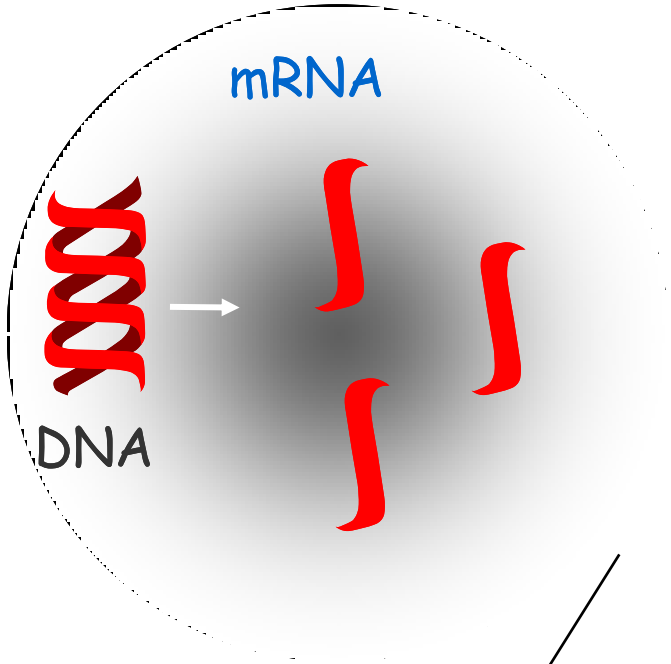

Skupina B. Nádor

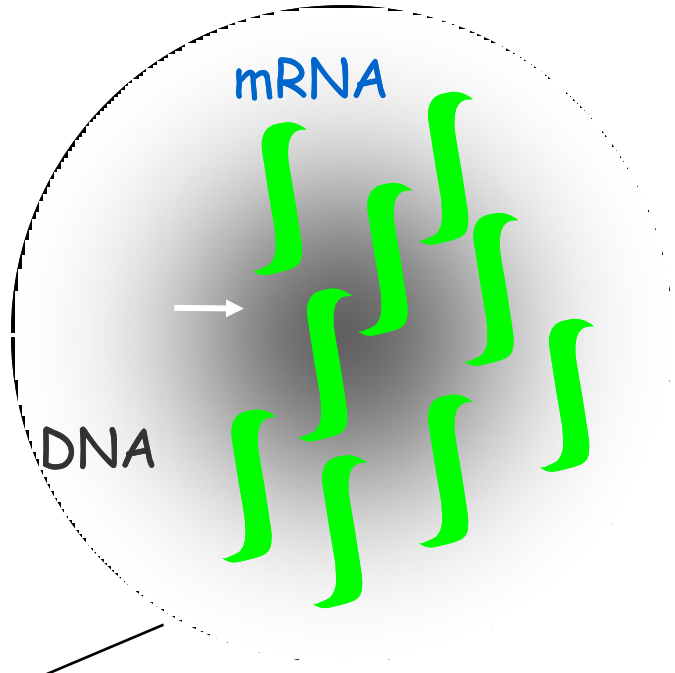

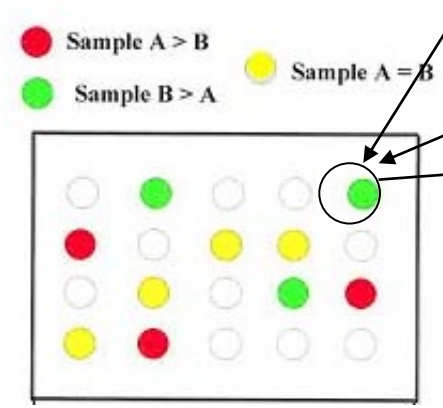

9/3 = 3

Gen g_1 je 3x více exprimován v nádoru, než ve zdravé tkáni

Metoda dělící hranice velikosti efektu / změny

Princip:

- Porovnává se poměr průměrů/mediánů jedné a druhé skupiny: mean(X)/mean(Y).
- Stanoví se **fixní dělící hranice**, které určují, jaká velikost efektu je pro nás zajímavá

Příklad:

- genová exprese, průměr(X)/průměr(Y), kde X a Y jsou genové exprese ve skupinách, použitá dělící hranice: 2

Výhoda: jednoduché

Metoda dělící hranice velikosti efektu / změny

Nevýhody:

- **I menší změny mohou být biologicky významné** (malý efekt genu/proteinu může být znásobený kooperací více genů v dráze)
- Data jsou ovlivněné **technickou** a **biologickou** variabilitou:
  - Co s hodnotou 1.9999 ?
  - Hodnoty mohou být vychýlené směrem k nule (například u nádorů s příměsí normálních buněk ve vzorku)
- **Neberou do úvahy variabilitu!**

Testování hypotéz

Co je to *statistika*

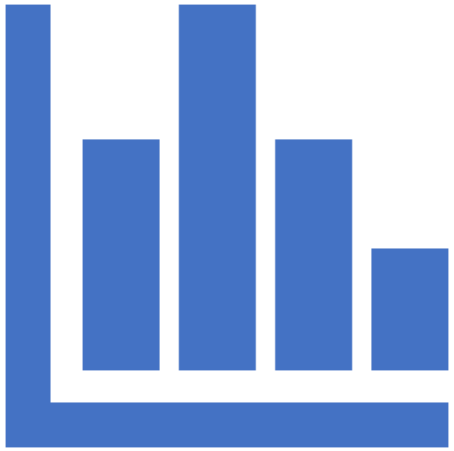

- Abychom rozhodli, která hypotéza je pravdivá, sumarizujeme data do **jednoho čísla**
- V testovaní hypotéz se toto číslo nazývá ***statistika*** *(T-statistika, Z-statistika, F-statistika...)*

- Statistiky jsou definovány různě a mají různé předpoklady.
- Například T-statistika porovnává signál se šumem a předpokládá normalitu dat.

T-test

Klademe si otázku: Je aktivita/množství proteinu/genu ve skupině A odlišné od průměrné aktivity/množství proteinu/genu ve skupině B?

Na každý protein/gen *g* aplikujeme statistický test, kterým získáme T_g statistiku a příslušné *p-hodnoty*

T-test a T-statistika

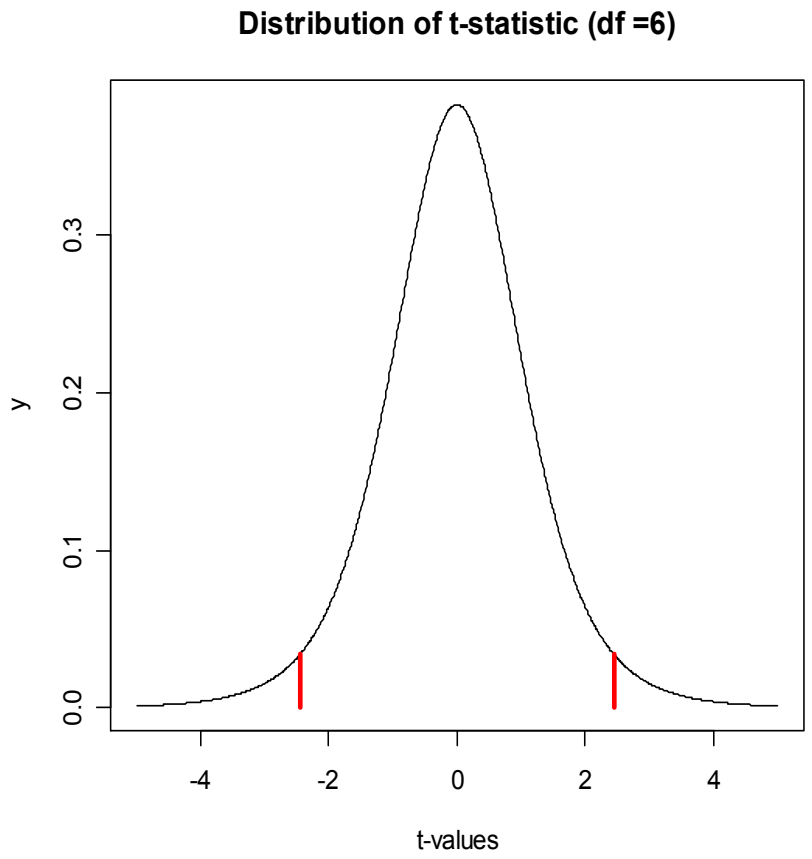

- Dvouvýběrový T-test pro porovnání rovnosti dvou průměrů *μ1, μ2*:
  - Průměr exprese genu ve skupině 1 vs. průměr ve skupině 2

Variabilita (vyjádřená jako směrodatná odchylka)

T-test a T-statistika

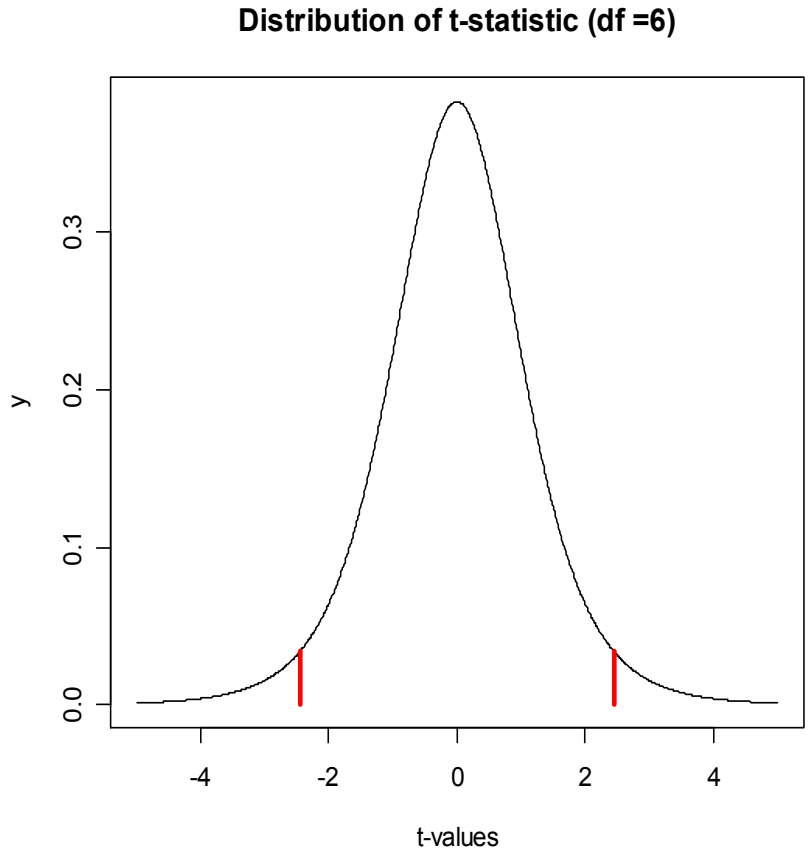

- Pokud data mají **normální rozložení a neexistuje rozdíl mezi skupinami**, tak T-statistiky pocházejí z **T-rozložení**.
- **p-hodnota** = pravděpodobnost že dostaneme danou hodnotu T-statistiky nebo hodnotu větší, v případě, že neexistuje rozdíl mezi skupinami

$$p_g = \Pr(T_g \leq T)$$

- Dostatečně malá p-hodnota = významný rozdíl (silná evidence)

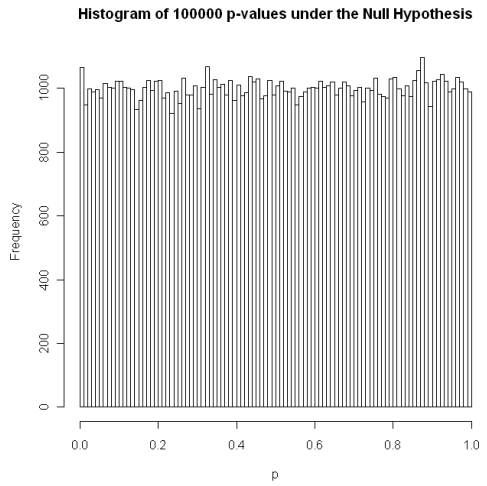

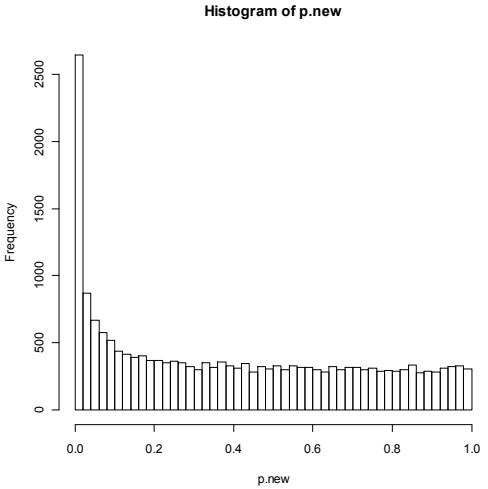

Testování hypotéz

- Typické rozhodovací pravidlo:
  - Výpočet T-statistiky a p-hodnoty
  - Pokud p < 5%, gen je označený za odlišně exprimovaný

Důležité:

- V případě, že platí nulová hypotéza, jsou **p-hodnoty všech testovaných hypotéz (genů) rovnoměrně rozloženy**.
- V případě, že je značná část genů odlišně exprimovaná, rozložení p-hodnot už není uniformní.

Možné výsledky testování

	H_0 nezamítneme	H_0 zamítneme
H_0 je pravdivá (gen není odlišně exprimovaný)	Pravdivá negativita (PN)	Falešná pozitivita (FP) Chyba I. druhu
H_0 není pravdivá (gen je odlišně exprimovaný)	Falešná negativita (FN) Chyba II. druhu	Pravdivá pozitivita (PP)

Problém mnohonásobného porovnávání

Porovnáváme tisíce genů/proteinů mezi skupinami.

Hypotézu testujeme pro každý gen!

Máme zvýšenou šanci falešně pozitivních výsledků!

Příklad: 10 000 genů, žádný odlišně exprimovaný mezi skupinami => 0.05 x 10 000 = 500 s p < 0.05.

p <0.05 už negarantuje významnost výsledku

Musíme tedy udělat korekci p-hodnot na mnohonásobné porovnání

Korekce problému mnohonásobného porovnávání

- **Chyby 1. druhu:**

- **Family–wise error rate (FWER)**: Pravděpodobnost alespoň jedné chyby prvního druhu (falešné pozitivity): FWER = Pr(FP > 0)

- **False discovery rate (FDR)**(Benjamini & Hochberg,1995):
- Očakávaný podíl falešně pozitivních výsledků mezi zamítnutými hypotézami
- FDR= E[FP/Z]

	# nezamítnuté (NZ)	# zamítnuté (Z)
#bez rozdílu	Pravdivá negativita (PN)	Falešná pozitivita (FP) Chyba I. druhu
# odlišné geny/proteiny	Falešná negativita (FN) Chyba II. druhu	Pravdivá pozitivita (PP)

Korekce p-hodnot při mnohonásobném testování

Kontrolujeme FWER

- Bonferroniho korekce (pro nezávislé testy!)
- $p < a / m$ (napr. $p < 0.05/10\,000$)

Kontrolujeme FDR

- Benjamini/Hochbergova procedura
  - FDR = 10% (ze 100 zamítnutých hypotéz očekáváme 10 falešně pozitivních)
  - (q-hodnota je nejmenší FDR při které daný gen ještě zůstává na listu pozitivních)

! Existuje více druhů metod pro kontrolu FDR!

Který typ korekce použít?

FWER pokud chceme aby VŠECHNY vybrané geny/proteiny byly opravdu významné. Na druhou stranu, nevybereme tak všechny významné geny!

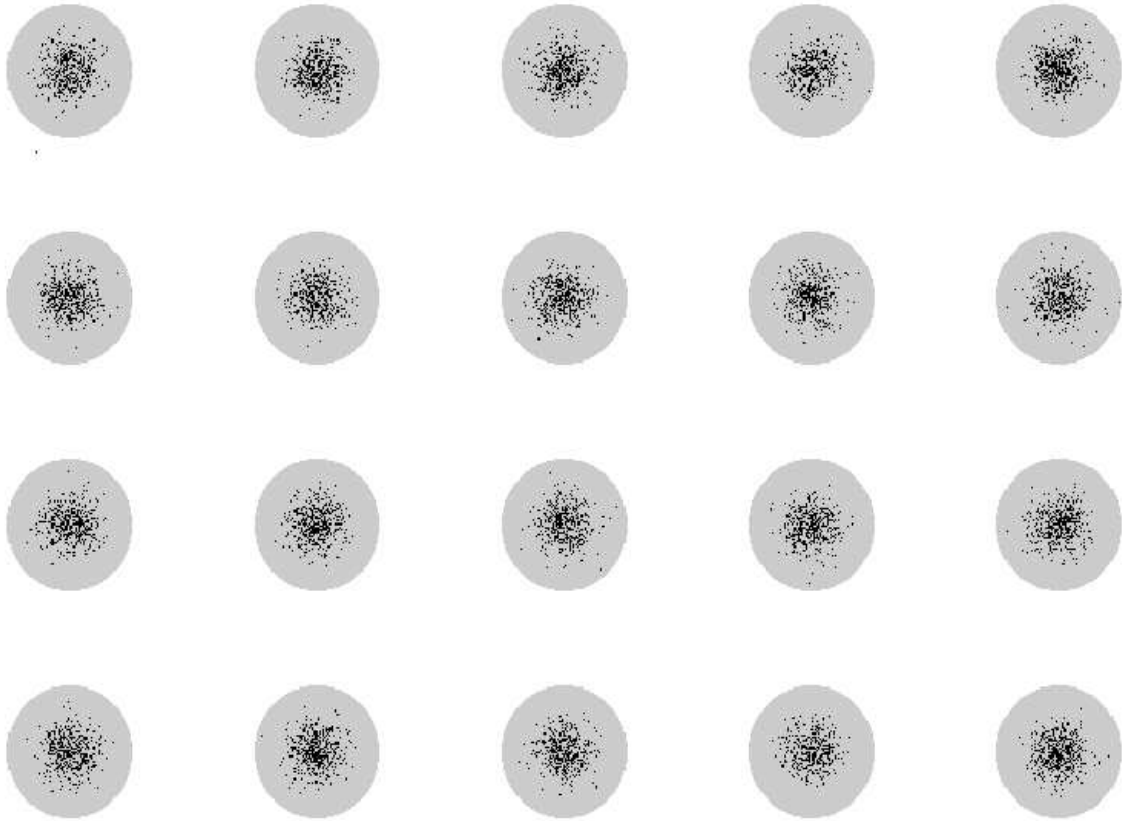

Který typ korekce použít?

FDR pokud **preferujeme vybrat většinu významných genů/proteinů**, a nevadí nám nějaké falešně pozitivní

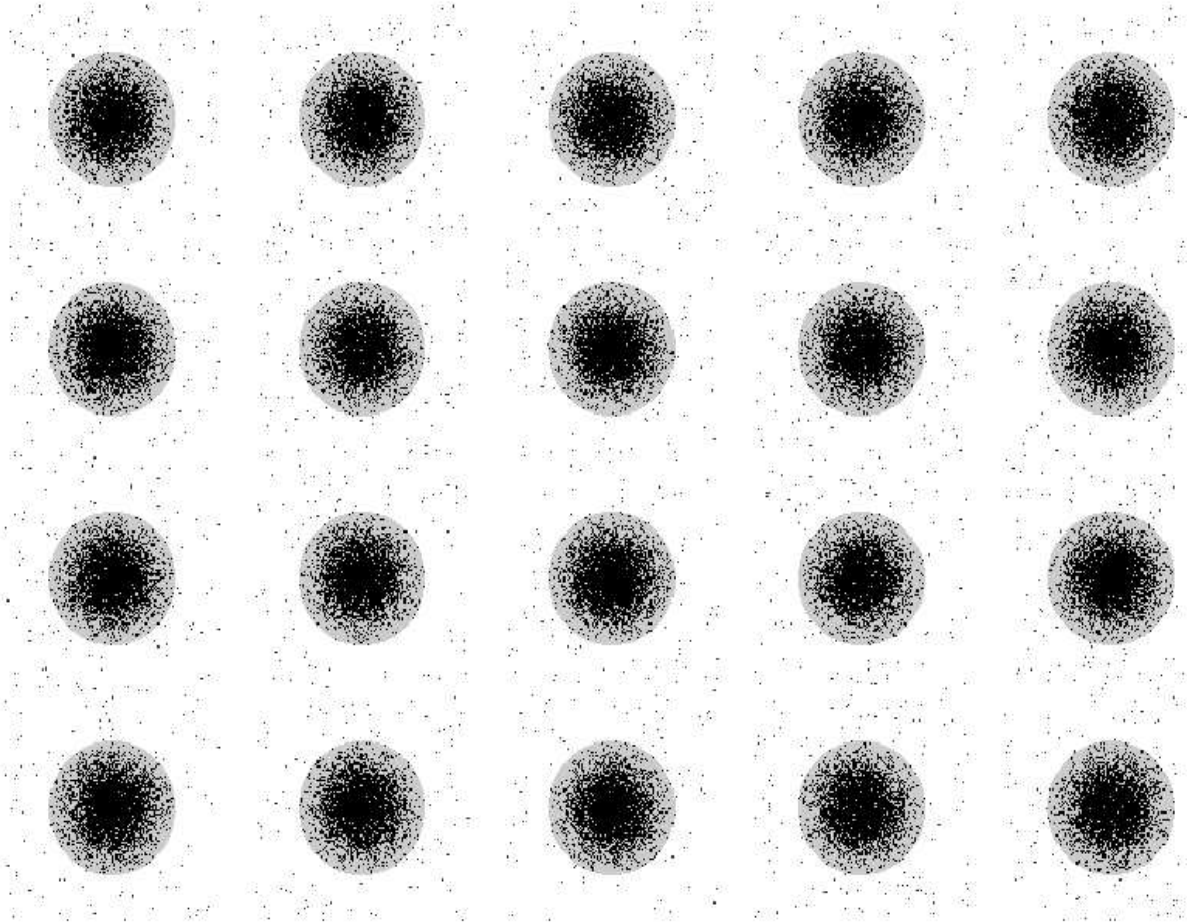

Vliv počtu vzorků na falešně pozitivní výsledky

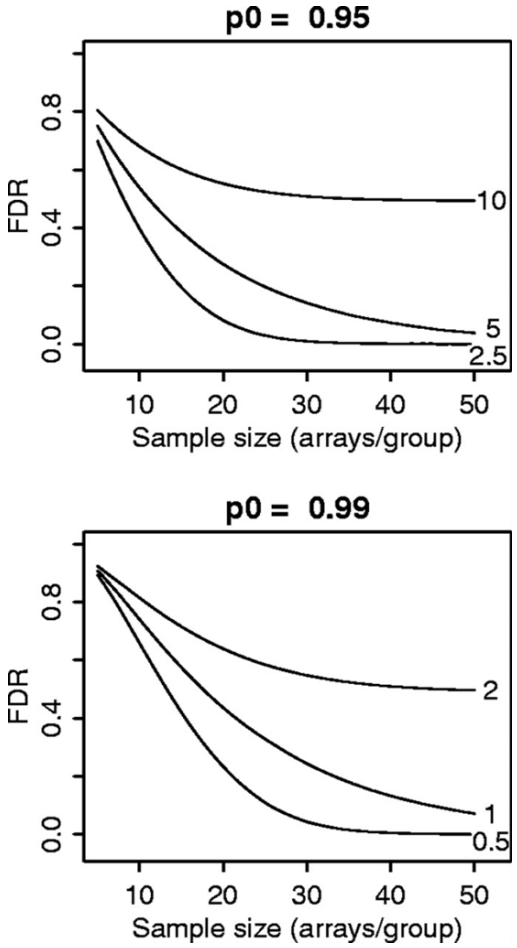

po: skutečný podíl genů beze změny exprese mezi skupinami (false negative rate)

FDR (false discovery rate) jako funkce velikosti vzorku a percenta významných výsledků.
Každá křivka představuje fixní percento genů označených jako významných.

From: False discovery rate, sensitivity and sample size for microarray studies
Bioinformatics. 2005;21(13):3017-3024. doi:10.1093/bioinformatics/bti448

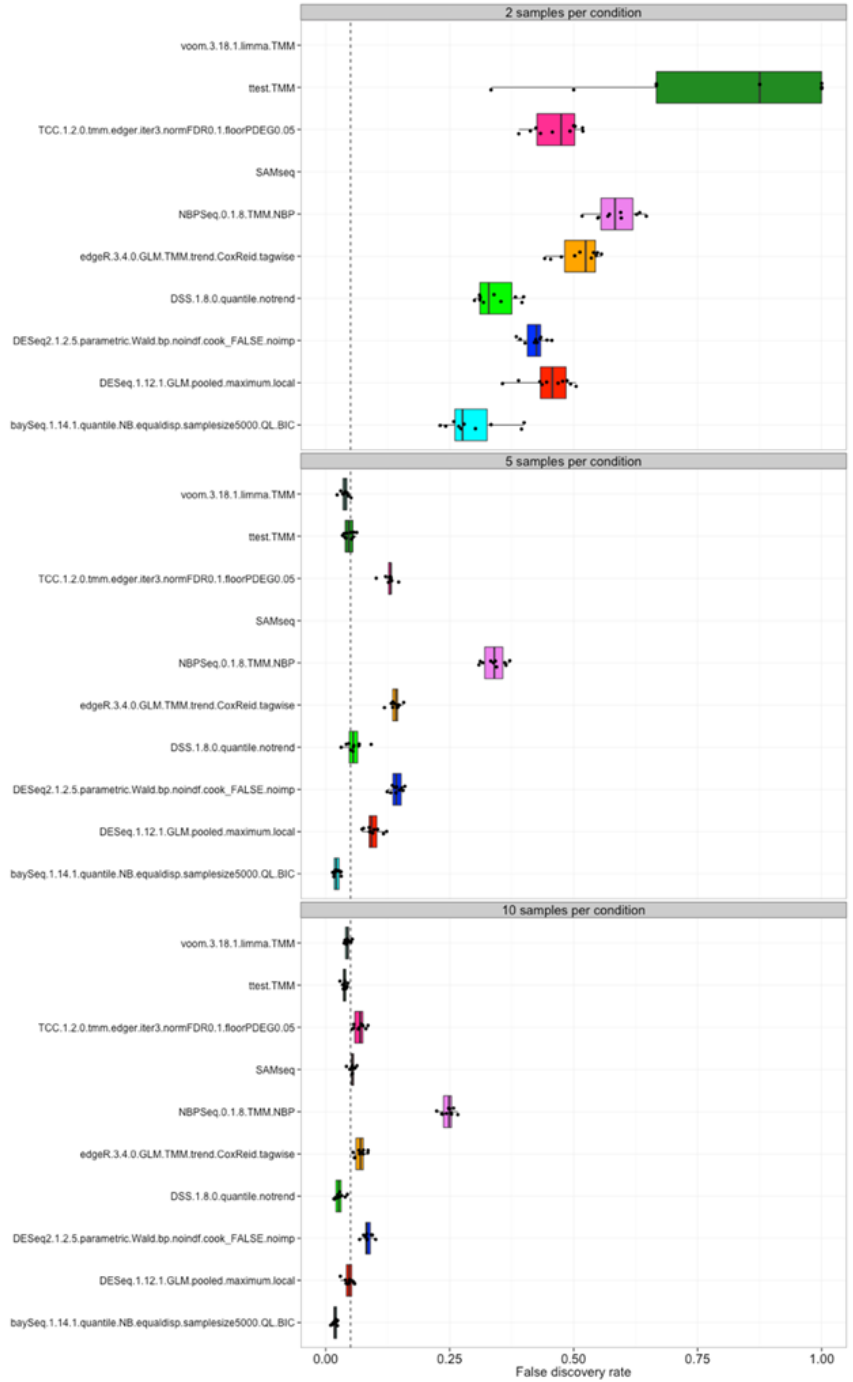

FDR (False discovery rate) jako funkce počtu vzorků na skupinu a metody použité pro normalizaci sekvenačních dat a testování hypotéz

FDR (False discovery rate) jako funkce genové exprese a použité metody pro normalizaci dat a testování

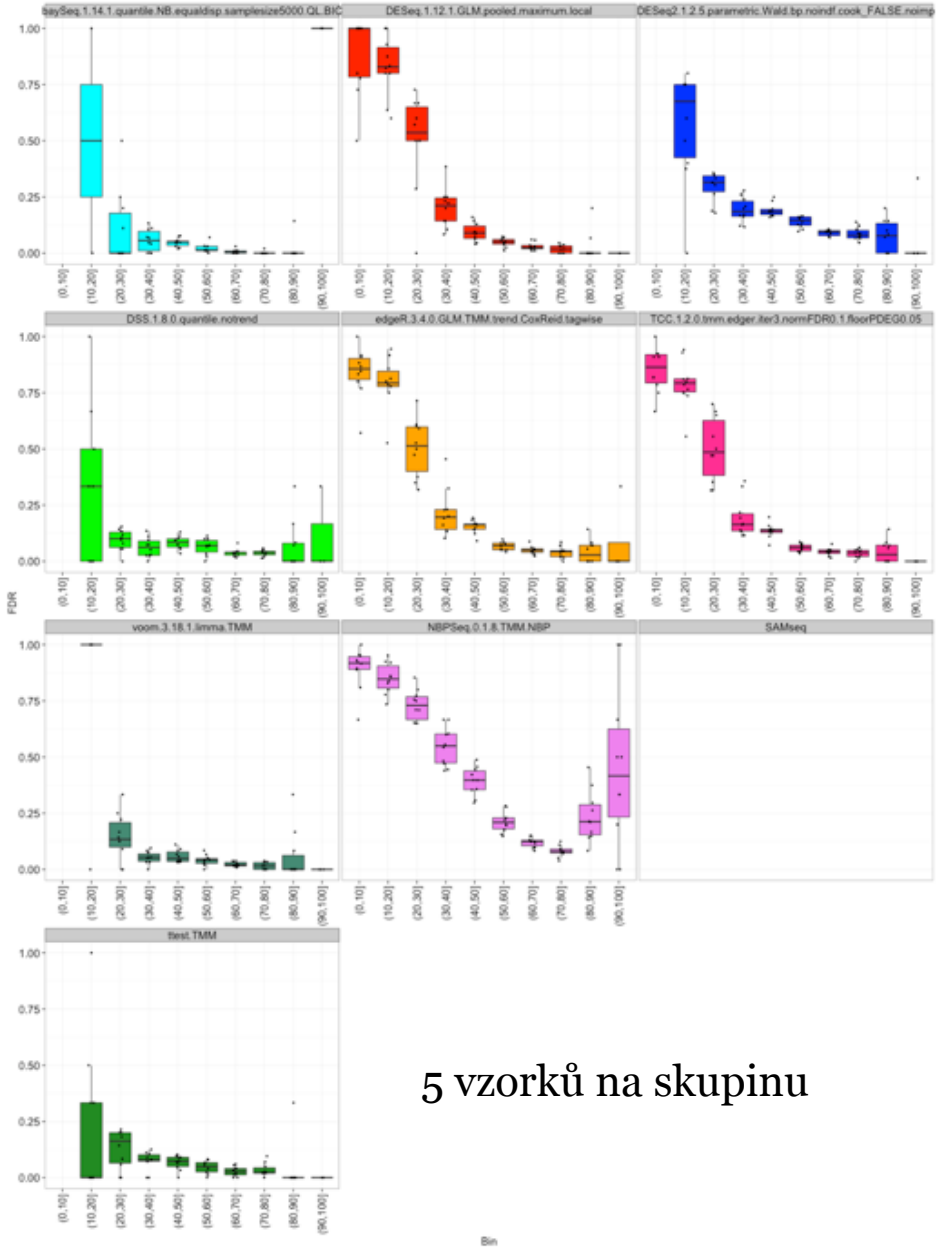

5 vzorků na skupinu

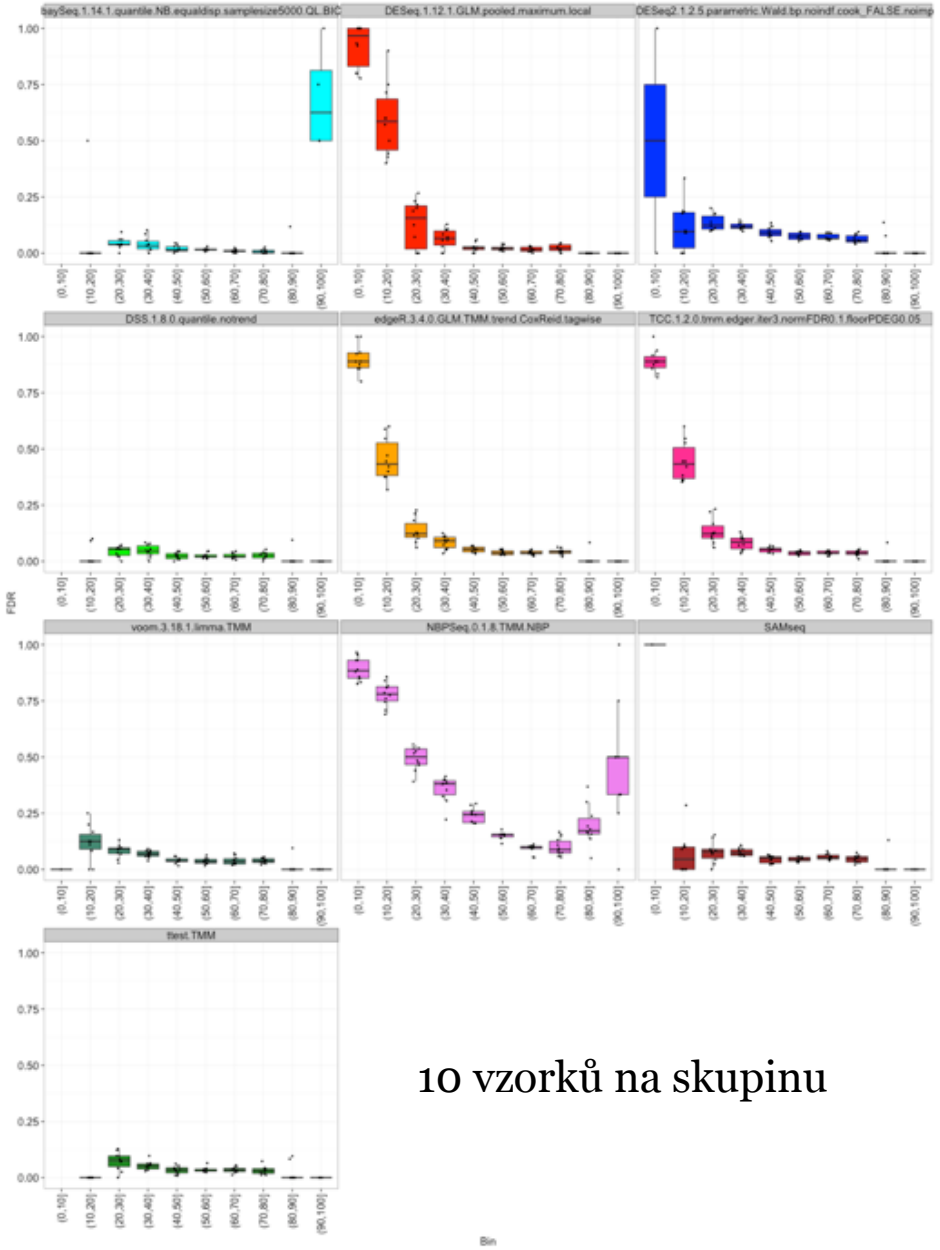

10 vzorků na skupinu

2 vzorky na skupinu

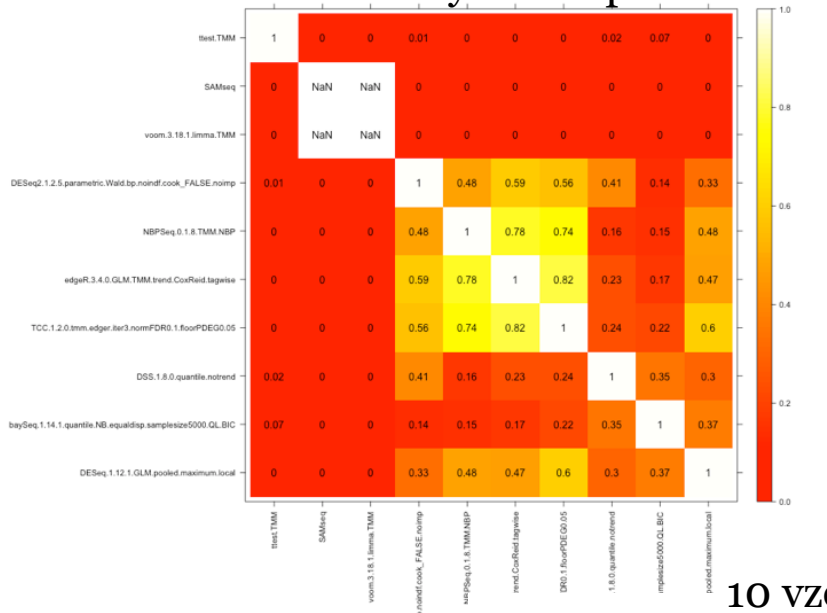

5 vzorků na skupinu

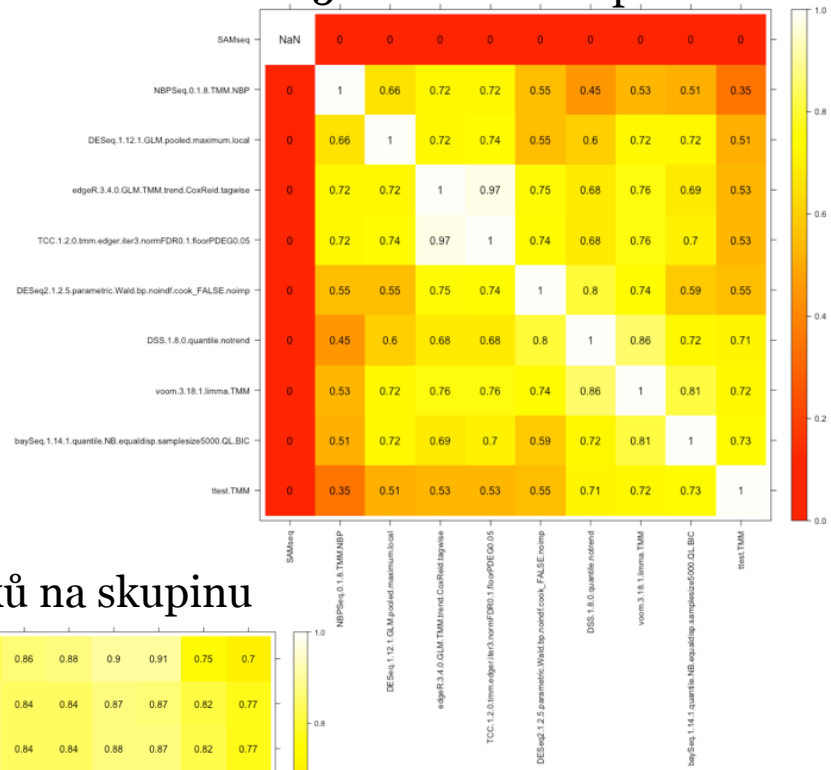

10 vzorků na skupinu

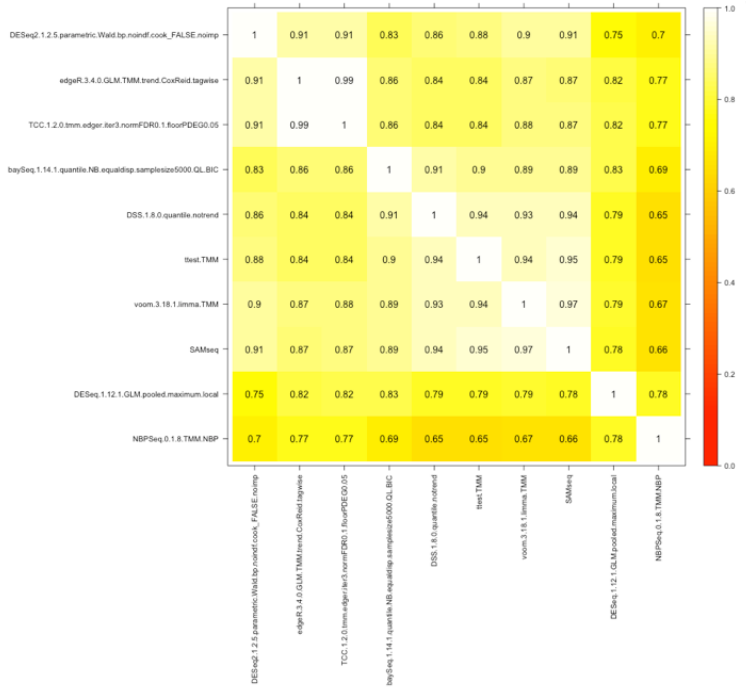

Similarita mezi seznamy odlišně exprimovaných genů mezi metodami u N=2,5 a 10

Doporučená literatura na tému FDR

- https://bmcbioinformatics.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2105-11-450

Regresní strategie

- Pokud máme víc jak 1 proměnnou, která může ovlivnit genovou/proteinovou expresi
  - genová exprese ~ skupina + pohlaví
  - *Lineární modelování (limma)*

- Pokud se snažíme zjistit, jak velmi se genová exprese změní, pokud se změní hodnota nějaké *spojité proměnné*
  - genová exprese ~ prežití
  - genová exprese ~ věk
  - *Lineární modelování (limma), Coxův model proporcionálních rizik*

- Chceme najít pravděpodobnost, že vzorek patří do určité skupiny na základě expresní hodnoty daného genu
- *Logistická regrese*

Můžeme používat klasické statistiky u omicsových dat?

Problém omicsových dat

Příliš malé hodnoty exprese (blízké šumu) vykazují malou variabilitu a naopak (heteroscedascita)

=> vysoké T-statistiky u biologicky nerelevantních genů!

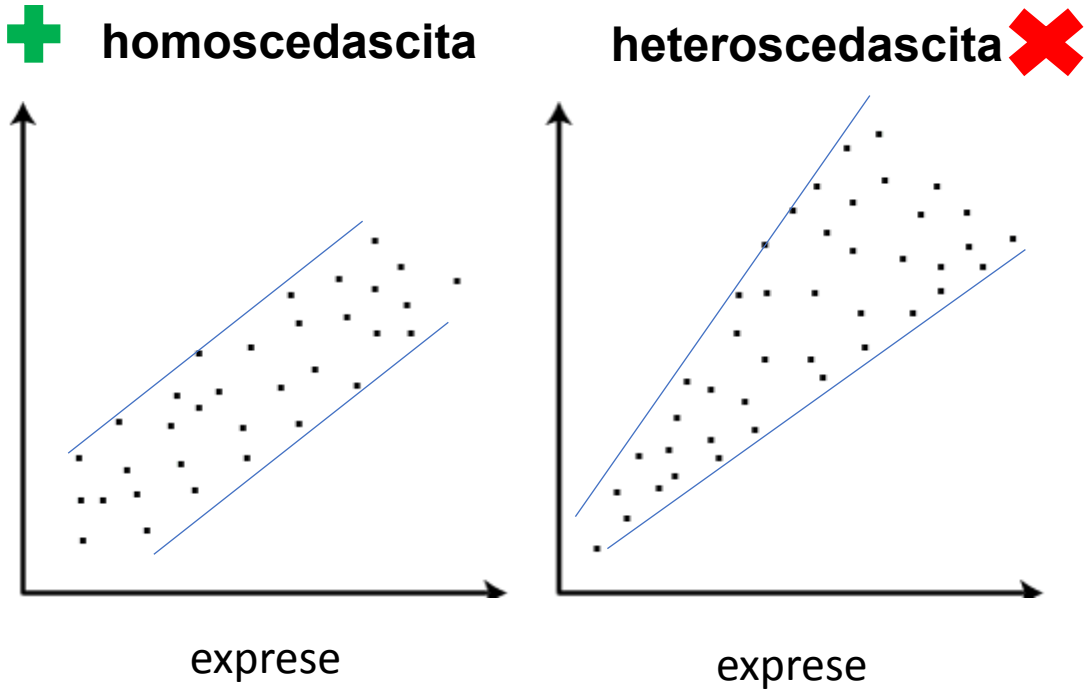

Moderovaná T-statistika

Aby se daly statistiky porovnat, je potřeba nějako sjednotit variabilitu

Buď se přidá konstanta korigující variabilitu

Alternativně se data znormalizují tak aby variabilita byla stejná

Significance analysis of microarrays (SAM)

- Tusher, Tibshirani a Chu (2001)
- Založená na moderované *t*-statistice (d_g), počítá FDR
- Statistická významnost d_g je následně stanovená permutacemi původních dat a kalkulací očekávaného skóre v případě, že platí nulová hypotéza (d_e)
- Gen je statisticky významný, pokud splňuje podmínku $|d_g - d_e| > \Delta$.
- Výhody: jednoduché
- Nevýhody: výpočtově náročné (permutace)
- Výstup: *q*-hodnoty
- `biocLite("samr")`
- `library(samr)`

Limma

- Smyth, G. K. (2004). Linear models and empirical Bayes methods for assessing differential expression in microarray experiments. Statistical Applications in Genetics and Molecular Biology, Volume 3, Article 3.
- **Lineární modely pro stanovení odlišné exprese z mikročipových dat**
- Balík se souborem funkcí pro normalizaci dat a porovnání exprese mezi skupinami (včetně časových řad)
- Moderovaná statistika: variabilita je vyhlazená pomocí empirických bayesovských metod

Typické zobrazení významnosti genů
Volcano plot

- log10(q-value) ~ -log10(0.1)=2.3

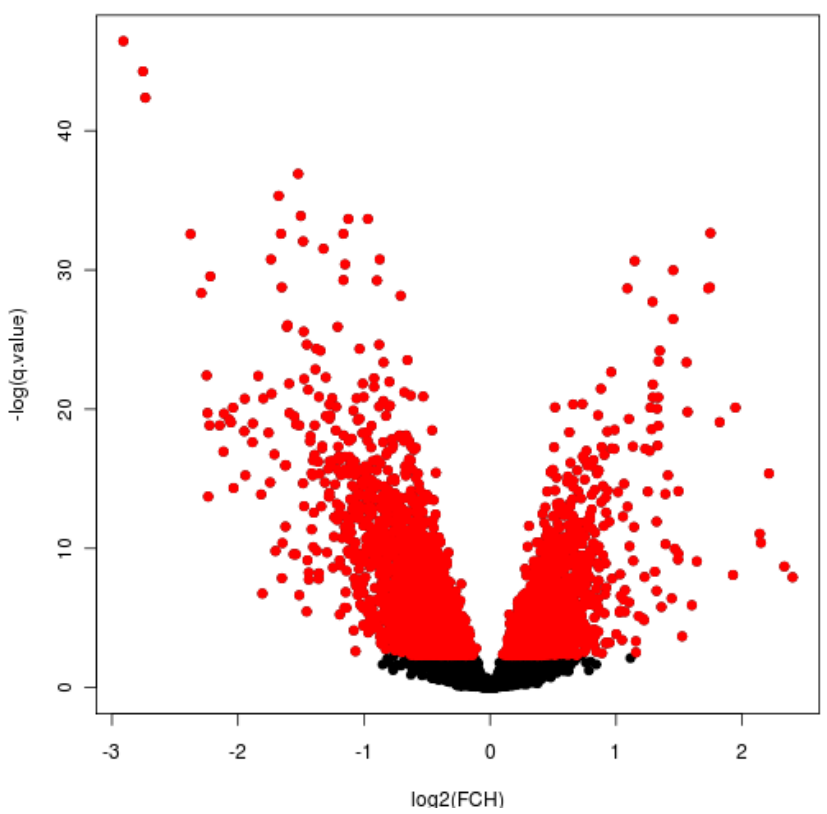

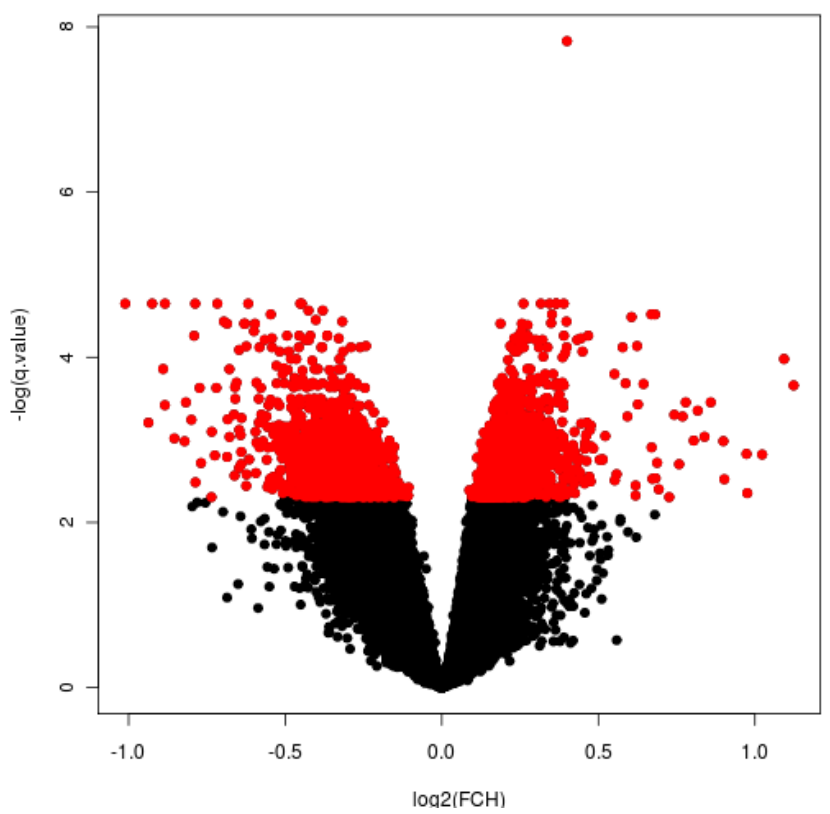

Volcano plot

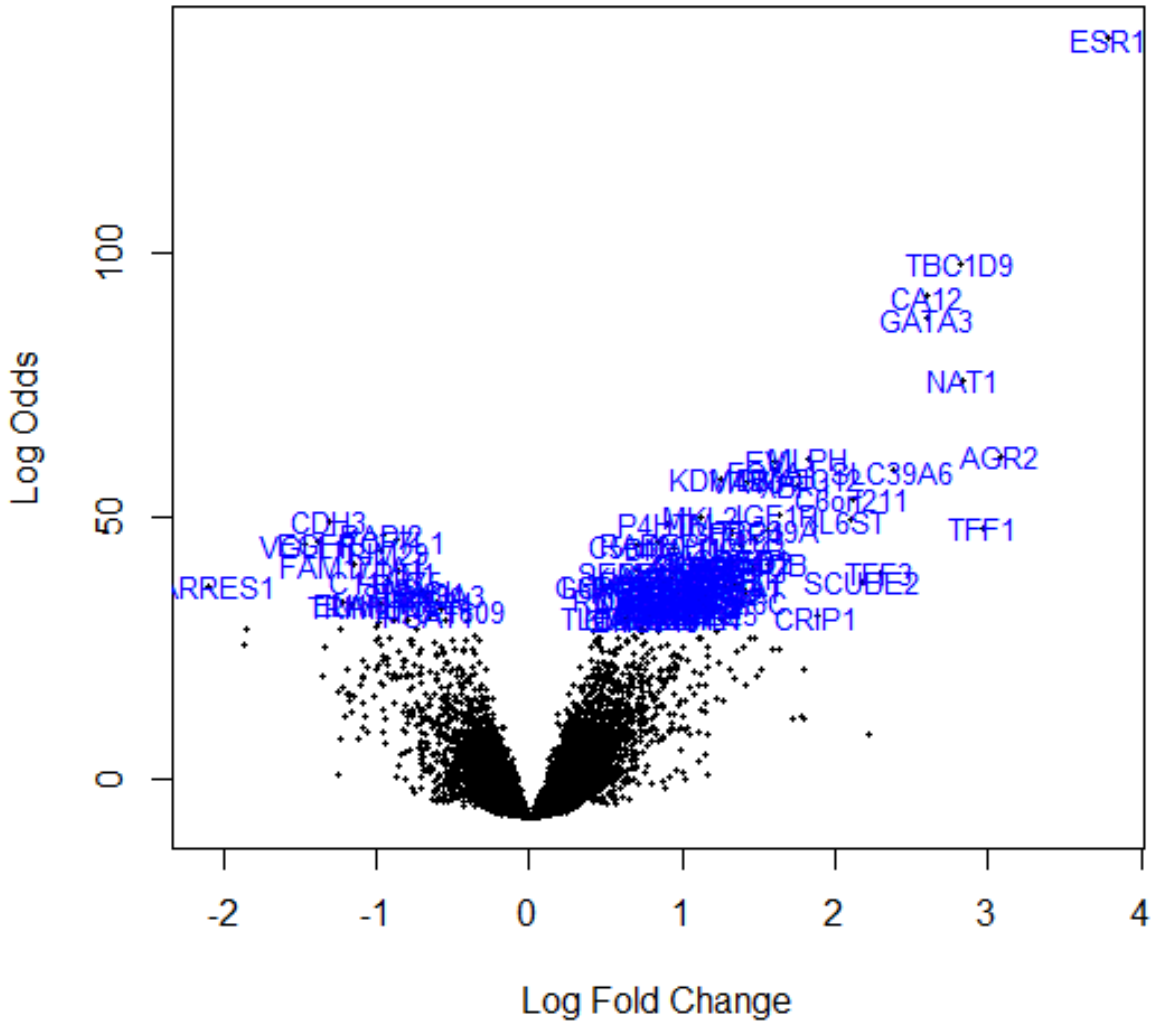

Cvičení

- Připravili jsme pro Vás cvičení na genových expresních datech

- Zadejte do prohlížeče tuto adresu:

Pokud jste na MU, nebo připojeni přes VPN: 10.16.117.29

Pokud jste mimo MU: 147.251.21.95